

УДК: 006.063:347.772(477)

Людмила Ю. Шабельник

*Институт законодавства Верховної Ради України*

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ  
ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ**

*У статті на основі узагальнення теоретико-правової бази розглянуто систему сертифікації продукції в Україні відповідно до чинного законодавства. Виділено особливості обов'язкової та добровільної сертифікації продукції в Україні, обґрунтовано сутність сертифікації продукції як елемента системи технічного регулювання.*

*Досліджено актуальні доповнення до законодавства України щодо системи сертифікації продукції в контексті імплементації пунктів економічної частини Угоди про асоціацію України з Європейським союзом. Здійснено ґрунтовний аналіз системи сертифікації продукції на загальнодержавному рівні та запропоновано розподіл функціонального навантаження для органів системи сертифікації в Україні.*

**Ключові слова:** *сертифікація, маркування, технічне регулювання продукції, система сертифікації, оцінка відповідності.*

Людмила Ю. Шабельник

*Институт законодательства Верховной Рады Украины*

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ  
СЕРТИФИКАЦИИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ**

*В статье на основе обобщения теоретико-правовой базы рассмотрена система сертификации продукции в Украине в соответствии с действующим законодательством. Выделены особенности обязательной и добровольной сертификации продукции в Украине, изучена сущность сертификации продукции как элемента системы технического регулирования.*

*Исследованы актуальные дополнения к законодательству Украины относительно системы сертификации продукции в контексте имплементации пунктов экономической части Соглашения об ассоциации Украины с Европейским союзом. Осуществлён анализ системы сертификации продукции на общегосударственном уровне и предложено распределение функциональной нагрузки для органов системы сертификации в Украине.*

**Ключевые слова:** *сертификация, маркировка, техническое регулирование продукции, система сертификации, оценка соответствия.*

Liudmyla Y. Shabelnyk

*Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*

**THEORETICAL AND LEGAL PECULIARITIES OF STATE CERTIFICATION OF  
INDUSTRIAL PRODUCTS IN UKRAINE**

Based on theoretical and legal framework generalization the system of product certification in Ukraine is explored in accordance with applicable law. Peculiarities of mandatory and voluntary product certification in Ukraine are identified along with revealing the essence of product certification as an element of a technical regulation system.

The current amendments to the Ukrainian legislation concerning the system of product certification in the context of implementation of the economic provisions of Ukraine-EU Association Agreement are studied.

Product certification system at the national level has been analyzed. The functional load distribution pattern for the certification authorities in Ukraine is suggested.

**Keywords:** *certification, marking, technical product regulation, certification system, compliance assessment.*

**Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями** Важливе місце в системі технічного регулювання промислової продукції в Україні посідає сертифікація. Після розробки законодавчої бази у сфері технічного регулювання, створення стандартів та перевірки відповідності продукції цим стандартам, на перший план виходить проблема засвідчення відповідності продукції встановленим вимогам – а саме сертифікація товарів та послуг.

**Аналіз останніх публікацій по проблемі** На нашу думку, сертифікацію як елемент технічного регулювання можна розглядати за допомогою розширеного та спрощеного підходів. Зокрема, у вузькому розумінні під сертифікацією ми маємо на увазі факт видачі (отримання) сертифікату відповідності. У глобальному сенсі сертифікація є підтвердженням відповідності якісних характеристик товарів чи послуг встановленим вимогам та стандартам, одним з необхідних механізмів державного регулювання виробничих процесів. Метою сертифікації є сприяння захисту інтересів всіх суб'єктів економічної системи – споживачів, виробників та органів влади.

**Невирішені частини дослідження** З набуттям Україною незалежності першим офіційним документом у сфері сертифікації став прийнятий Кабінетом Міністрів України у 1993 році Декрет «Про сертифікацію і стандартизацію», відповідно до якого сертифікація продукції здійснюється уповноваженими на те органами з сертифікації – підприємствами, установами і організаціями з метою:

- запобігання реалізації продукції, небезпечної для життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища;
- сприяння споживачеві в компетентному виборі продукції;
- створення умов для участі суб'єктів підприємницької діяльності в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

**Виклад основних результатів та їх обґрунтування** Суттєвою рисою Декрету Кабінету Міністрів стало проголошення готовності до міжнародного співробітництва та торгівлі сертифікованою продукцією, акцент на захист прав споживачів та забезпечення справедливих конкурентних умов для учасників ринку.

З часу прийняття і до сьогодні окремі статті Декрету зазнавали змін. Зокрема нововведення стосувалися сутності понять: на зміну словосполучень «державний стандарт» та «центральный орган виконавчої влади з питань технічного регулювання» застосовуються терміни «національний стандарт» та «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері технічного регулювання» [2]. Також з першої редакції Декрету було виключено окремі розділи – розділ 2 «Нормативні документи та вимоги до них», розділ 3 «Організація робіт зі стандартизації», розділ 5 «Фінансування робіт зі стандартизації, стимулювання застосування національних стандартів» та розділ 6 «Міжнародні відносини у сфері стандартизації та сертифікації».

На сучасному етапі розвитку нашої держави визначення сутності сертифікації наведено в Законі України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності»: сертифікація – це «процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу встановленим законодавством вимогам» [2].

Фактично, дане визначення є досить деталізованим та включає в себе перелік всіх елементів процесу сертифікації. На нашу думку, цілком прийнятним є трактування сертифікації у лаконічній формі як діяльності із підтвердження відповідності продукції встановленим вимогам, стандартам та технічним регламентам.

Варто зазначити, що найбільш суттєвим етапом проведення сертифікації продукції, який чинить вплив на всіх суб'єктів процесу, є перевірка та випробування задля визначення рівня відповідності продукції встановленим вимогам. Результатом процесу успішної сертифікації продукції вважаємо надання виробникові сертифікату відповідності.

Документами, що підтверджують відповідність тієї чи іншої продукції встановленими стандартам є сертифікат відповідності та свідоцтво про визнання відповідності. Якщо перший підтверджує відповідність продукції без посилання на інші документи подібного характеру, то другий – засвідчує факт визнання національними органами влади іноземних документів про підтвердження відповідності продукції.

Традиційно виділяють два основних види сертифікації – обов’язкова та добровільна. До переваг добровільної сертифікації можемо віднести підвищення лояльності споживачів до продукції, наявність підтвердження якості товарів у випадку виникнення різного роду спорів та отримання переваг під час участі в тендерах, тощо.

Незважаючи на наявні переваги добровільної сертифікації, для нашої держави найбільш характерною є обов’язкова сертифікація, що здійснюється спеціально уповноваженими органами влади. До робіт, які пов’язані з обов’язковою сертифікацією продукції відносяться підготовчі, експертні дії щодо акредитації, атестації, випробування, контролю та реєстрації.

Вихідним питанням при дослідженні сертифікації в Україні є перелік продукції, яка підлягає обов’язковій сертифікації:

1. Спеціальні засоби самозахисту.
2. Трактори малогабаритні
3. Засоби охоронного призначення
4. Продукція протипожежного призначення
5. Дорожні транспортні засоби, їх складові частини та приладдя
6. Техніка сільськогосподарська
7. Харчова продукція та продовольча сировина
8. Нафтопродукти
9. Будівельні матеріали, вироби та конструкції
10. Техніка радіаційна
11. Зброя вогнепальна мисливська та спортивна, зброя холодна, конструктивно схожі зі зброєю вироби для розваг та відпочинку
12. Електричний транспорт [4]

Зауважимо, що відповідно до Наказу Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 6 травня 2015 року [3] із зазначеного списку було вилючено групи товарів легкої промисловості, мийних засобів, зварювального обладнання та ряду інших. Це свідчить про те, що Україна поступово стає на шлях дерегуляції контролю за якістю товарів, що виробляються у ряді підгалузей промисловості. Фактично йдеться про підвищення ролі технічних стандартів та поступовий відхід від подвійного контролю за характеристиками продукції (на рівні підприємства за допомогою внутрішніх регламентів та на державному рівні).

Досліджуючи питання проведення сертифікації промислової продукції в Україні нами було виявлено, що ця процедура як правило різниться залежно від періодичності випуску та розміру партії, що підлягає сертифікації. Зокрема, у випадку потреби разово здійснити сертифікацію однієї партії продукції, доцільною є відмова від обстеження виробництва та системи контролю якості підприємства, натомість застосовується ретельне дослідження виключно тієї партії продукції, що підлягає реалізації.

Термін дії сертифікату відповідності на продукцію може варіюватись від одного року (сертифікація продукції за простою схемою з аналізом документації, представленої заявником, без обстеження виробництва) до п’яти років (сертифікація продукції за складною схемою з оцінкою системи управління якістю виробництва). Сертифікат відповідності має подовжений термін дії (до 5 років) лише у випадку комплексного обстеження виробництва, системи контролю якості підприємства та зразків продукції.

Важливим видається питання стосовно процедури проведення сертифікації продукції в Україні яка, на наш погляд, являє собою систему відповідальності та взаємодії органів влади, залучених до процесу сертифікації.

Якщо раніше Державний Комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики був спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології та підтвердження відповідності, то після адміністративної реформи 2011 року його функції покладені на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Теоретико-практичні засади для сертифікації продукції розробляються на рівні окремих спеціалізованих установ. Зокрема, на даний час діють 154 технічні комітети стандартизації України, які проводять детальний аналіз вимог до продукції та можуть за потреби надавати консультації суб'єктам стандартизації користувачам стандартів та споживачам. Створенням та ліквідацією технічних комітетів займається Міністерство економічного розвитку і торгівлі України як правонаступник Держспоживстандарту України у сфері технічного регулювання. На нашу думку, велика кількість технічних комітетів дозволяє оперативно надавати інформативні послуги, а також сприяє децентралізації вирішення проблем сфери стандартизації і сертифікації.

Організаційну структуру процесу сертифікації в Україні на основі Постанови Кабінету Міністрів «Про організацію роботи, спрямовану на створення державних систем стандартизації, метрології та сертифікації» викладено на рис. 1.

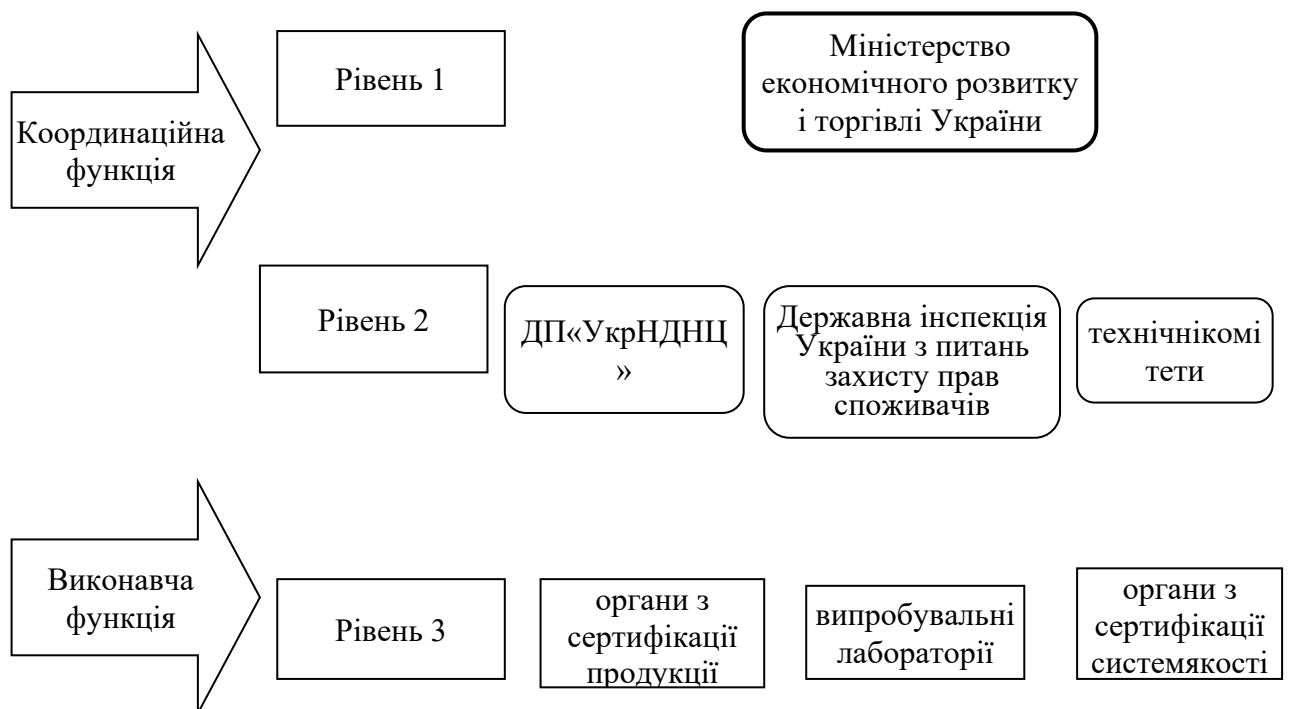


Рис. 1. Організаційна структура процесу сертифікації в Україні

Як бачимо зі схеми, система сертифікації продукції в Україні включає в себе три рівні: найвищий рівень представляє Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, другий рівень включає в себе Державну інспекцію України з захисту прав споживачів, ДП «УкрНДНЦ» та технічні комітети. На третьому рівні знаходяться органи з сертифікації продукції, органи з сертифікації систем якості та акредитовані випробувальні лабораторії.

На нашу думку, інституції, які залучені до процесу сертифікації можна поділити за функціональним навантаженням на технічно-виконавчі організації та координаційні центри. До координаційних центрів віднесемо України як центральний орган влади у сфері технічного

регулювання, ДП «УкрНДНЦ» як базовий інформаційно-консультативний орган з сертифікації та стандартизації, Державну інспекцію України з захисту прав споживачів як виконавця контрольних функцій щодо нагляду за додержанням стандартів та технічних регламентів та технічні комітети як спеціалізовані галузеві інституції сфери технічного регулювання.

Як зазначалося вище, відповідно до «Типового положення про технічний комітет стандартизації», на технічний покладають функції «розроблення, розгляду та погодження національних стандартів, участь у роботі споріднених технічних комітетів міжнародних та регіональних організацій і формування позиції України щодо розроблюваних нормативних документів цих організацій».

До технічно-виконавчих організацій можемо віднести органи з сертифікації продукції, органи з сертифікації систем якості та акредитовані випробувальні лабораторії.

Органи з сертифікації продукції та органи з сертифікації систем якості несуть відповідальність за збір документів від заявника, обробку результатів дослідження акредитованих випробувальних лабораторій, прийняття рішення по об'єкту перевірки та видачу сертифікатів відповідності.

Акредитовані випробувальні лабораторії відповідають безпосередньо за проведення детального вивчення зразків продукції та надання висновків щодо відповідності продукції встановленим вимогам. Зазначимо, що практика повторних досліджень і перегляду результатів досліджень можлива лише при недостовірності наданих висновків випробування.

Органи з сертифікації системи якості фактично базують свою діяльність на одній серії стандартів, а саме ISO 9000, застосування якої в принципі дозволяє, на наш погляд, забезпечити відповідність встановленим нормам за допомогою чітко визначених правил та вимог для кожного з 4-х елементів системи: відповідальності керівництва, менеджменту ресурсів, випуску продукції та її поліпшення. Зазначимо також, що ISO 9000 є серією міжнародних стандартів, які втілюються на національних рівнях у вигляді локальних стандартів, зокрема, в Україні – у ДСТУ ISO 9001:2009.

**Висновки та перспективи подальших досліджень** Сертифікація продукції є одним з обов'язкових елементів системи технічного регулювання продукції в Україні, що полягає у підтвердженні відповідності товарів встановленим вимогам, тим самим забезпечуючи захист інтересів споживачів. Складність досліджуваного процесу обумовлена поступовою трансформацією законодавчої та адміністративно-управлінської бази здійснення сертифікації в Україні, а тому потребує подальшого детального дослідження та постійного відстеження всіх нововведень.

### Література

1. Про підтвердження відповідності : Закон України : [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 4. — С. 61.
2. Про стандартизацію і сертифікацію : Декрет Кабінету Міністрів України : [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 27. — С. 289.
3. Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні : Наказ Державного Комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01.02.2005 № 28 : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0466-05>.
4. Про внесення змін до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 06.05.2015 № 451 : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0546-15/paran7#n7>.
5. Типове положення про технічний комітет стандартизації від 20.05.2002 : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0578-02>.